

« Նոր ժամանակի կրթություն » ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Բարոյական արժեքներ

Առարկան՝ Հայոց լեզու և գրականություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Էսթեր Գրիգորյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Երևանի Դ. Սարապյանի անվ. հ.100

հիմնական դպրոց

Երևան 2023

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը: Բարոյական զարգացման գործընթացի կարևորությունը ընդգծելն ու դրանց ուսումնասիրությանն անդրաառնալը արդիական է բոլոր ժամանակներում, հատկապես մեր դարաշրջանում, երբ բարոյական արժեքներ կրող գաղափարները գնալով իրենց տեղն են զիջում «մարդկային բանականության» զարգացմանը:

Արժեքների ձևավորումը պետք է սկսվի վաղ մանկությունից: Դրանց գիտակցումը օգնում են ձևավորել դրական բնավորության գծեր՝ կարեկցանք, հարգանք, բարություն, խոնարհություն և այլն: Ձևավորում են երեխայի տեսակետը, կյանքի տարբեր կողմերի վերաբերյալ վերաբերմունքի և համոզմունքների համակարգ, բարձրացնում են երեխայի ինքնավստահությունը և օգնում նրան լավատես մնալ նույնիսկ դժվարին իրավիճակներում, հանդիսանում են որպես ուղեցույց, որն օգնում է երեխային խուսափել հասակակիցներից, սոցիալական ցանցերից կամ ընդհանուր առմամբ հասարակության բացասական ազդեցությունից, քանի որ նրանք մտնում են պատանեկություն և հասուն կյանք: Նպաստում են սոցիալական կյանքի բարձր չափանիշների հաստատմանը, որոնք օգնում են հասարակության զարգացմանը որպես ամբողջություն: Վաղ մանկությունից մինչև հասուն տարիքը ընտանիքը նպաստում է երեխայի բարոյական զարգացմանը:

Աշխատանքի նպատակն ու խնդիրները: Ուսումնասիրության նպատակն է քննել բարոյական արժեքները, դրանց տեսակները, ինչպես նաև բարոյական արժեքների ձևավորման գործընթացը կրթական համակարգում, մասնավորապես դպրոցում:

Աշխատանքի կառուցվածքը: Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, եզրակացություններից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ի՞ՆՉ Է ԱՐԺԵՔԸ

Արժեքը, աշխարհի յուրահատուկ ընկալումն է, որը ձևավորվում է ոչ միայն ձեռք բերված գիտելիքի և ինֆորմացիայի, այլև սեփական կենսավորածի հիման վրա: Մշակույթը խիստ կապված է մարդու արժեհամակարգի հետ: Նեղ իմաստով՝ արժեքը մարդու համար իրի, առարկայի կամ երևույթի դրական նշանակությունն է: Արժեքը մարդու վերաբերմունքն արտահայտող ցուցանիշ է, որի կարևոր կատեգորիաներից են հավատն ու սերը: Հավատը ծնում է հույս և մղում մարդուն ապրելու, ստեղծելու, արարելու: Հավատը դառնում է կողմնորոշիչ մարդու կյանքի և գործունեության համար: Մարդիկ քանի դեռ ապրում են՝ հավատում են, քանի դեռ հավատում են՝ ապրում են: Սերը մյուս մարդկանց հետ միավորվելու ձգտումն է: Սիրո մեջ միավորվում են մարդու արժեքային պատկերացումները: Այն բաղկացած է մի քանի մակարդակներից: Այլասիրությունը ուրիշին սիրելու, իսկ եսասիրությունը՝ սեփական անձը սիրելու երևույթն է: Նաև կան սիրո առանձնացված դրսևորումներ: Օրինակ՝ սերը անհավասարների միջև, երբ միայն տալիս ես՝ առանց վերադարձի ակնկալիքի: Սիրո այդ ձևն անվանում են մայրական: Հաջորդը սերն է հավասարների միջև, երբ ինչքան տալիս, նույնքան ստանում ես: Օրինակ՝ եղբայրական սերը:¹

Հաճախ արժեք է համարվում ճշմարտությունը, հատկապես բարու և գեղեցիկի հետ կապվելիս: Ճշմարտությունը միայն որոշակի սոցիալ-մշակութային պայմաններում է ձեռք բերում արժեքային նշանակություն, իսկ գոյաբանական և իմացաբանական իմաստներով ըմբռնված ճշմարտությունը արժեքաբանորեն չեզոք են: Կյանքում հաճախ ճշմարտությունը զոհաբերվում է արժեքներին: Արժեքները բավարարում են սուբյեկտի կենսական պահանջմունքները և իմաստավորում են կյանքը: Անձի մասին կարելի է դատել նրան առավել բնորոշ արժեքներով, որոնք գոյացնում են անձի ներաշխարհը: Իսկ ինչ վերաբերում է ազգային արժեքներին, դրանք բախտորոշ նշանակություն ունեն և ձևավորվում են պատմական զարգացման ընթացքում, կազմում ներկա կեցության հիմքը և բնականոն գոյություն

¹ Ա. Ն. Սարգսյան, Մշակույթի տեսություն, Եր., 2003, էջ 29:

ու անխափան զարգացման երաշխիքը: Ազգին հատուկ 7 արժեքներն արտացոլվում են նրա ինքնագիտակցությանը տարբեր ձևերում՝ արվեստի, փիլիսոփայության, բարոյականության, կրոնական պատկերացումների բանահյուսության մեջ: Ազգի արժեհամակարգը պետք է յուրացնի յուրաքանչյուր անհատ հանրության մեջ բնականոն գործելու համար: Այսպիսով անհրաժեշտ է տարբերակել արժեք-միջոց և արժեք-նպատակ հասկացողությունները: Արժեքները չափանիշներ կամ չափորոշիչներ են առաջարկում այլոց գործողությունները գնահատելու, կարծիքները , մոտեցումներն ու վարքը հիմնավորելու, այլընտրանքներից որևէ մեկն ընտրելու, վարքագիծը պլանավորելու և այլոց վրա ազդելու համար: Առանձնացնենք նաև արժեք-արժանիքները, որոնք անձի համար ոչ միայն կենսականորեն անհրաժեշտ բարիք են, այլ նաև ցանկալի հատկություն: Արժեքարժանիքների ըմբռնումը կարևոր է <> փոխհարաբերությունների կարգավորման առումով: Բոլոր անձնային հատկությունները հանդիսանում են տվյալ անձի արժանիքները, միաբանության ապահովման մեջ վճռորոշ դեր են խաղում երեք հիմնական արժեք-արժանիքներ՝ արժանապատվություն, արդարամտություն, աշխատասիրություն:

Մոտեցումների և սահմանումների բազմատեսակության մեջ "արժեք" հասկացությունը պայմանականորեն կարելի է բաժանել մի քանի խմբի: Առաջին խմբում ներառված են հասկացություններ, որոնց հեղինակներն արժենքերը դիտում են որպես կարծիք, պատկերացում կամ համոզմունք: Երկրորդ խմբում արժեքը սահմանում են, որպես սոցիալական դիրքորոշումների և հետաքրքրությունների տարատեսակ երևույթ: Դ. Ուձնաձեն գտնում էր, որ կրտսեր դպրոցականների մոտ արժեքային համակարգը ձևավորվում է սոցիալական փորձի միջոցով: Գ. Դիլիգենսկին և Բ. Դոդոնովը արժևորում էին պահանջումներն ու շարժառիթները: Նրանք գտնում էին, որ դպրոցականների մոտ արժեքային համակարգի ձևավորումը անհնար է պատկերացնել առանց մարդկանց և հասարակության հետ շփումի: Ժ. Պիաժեն դպրոցականների արժեքային կողմնորոշումների զարգացումը կապում էր ինտելեկտուալ զարգացման մակարդակի հետ: Եթե արժեհամակարգի զարգացման առաջին փուլում աշակերտը բարոյական նորմերը դտարկում է որպես հաստատված և անփոփոխ, ապա երկրորդ փուլում առաջ է գալիս բարոյական գնահատականների հարաբերակցությունը: Ն. Ժուրավյովան դպրոցականների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում կարևորում էր տարածաշրջանային պայմանների դերը: Նա պնդում էր, որ դպրոցականի արժեքային համակարգը հիմնված է

այն հասարակության գաղափարախոսության վրա, որին նա պատկանում է: Լիոնտեր պնդում է, որ դպրոցականի արժեքային համակարգը զարգանալով, կարող է իր մեջ ներգրավել «վարքի նմանակման» ընդունակությունը: Դպրոցականը 7 ներգրավվելով փոքր և մեծ խմբերի մեջ, քննարկելով դասագրքի հերոսների կերպարները, հաճախ նմանակելով նրանց, ձևավորում է նոր աժեհամակարգ: Գ.Մ. Անդրենյան, որպես արժեքների անհատական համակարգի ձևավորման միջավայրային գործոն, առանձնացնում է ընտանիքը:

Բարոյականություն բառը մեզ եկավ լատինական moralitas- ից՝ ավանդույթ, ժողովրդական սովորույթ, բարոյականություն, տրամադրվածություն: Նորով - մենք խոսում ենք նաև վառ կերպարի մասին: Սովորական իմաստով՝ ամեն ինչ, ինչը ճիշտ է, լավն ու բարի, բարոյական է:

Որո՞նք պետք է լինեն բարոյական արժեքները:

Բարոյական արժեքները պետք է սերմանվեն յուրաքանչյուր մարդու վաղ մանկությունից: Բայց հաճախ է պատահում, որ մարդիկ նույնիսկ չեն հասկանում, թե ինչ են բարոյական արժեքները և որոնք պետք է լինեն:

Բարոյական արժեքները հասարակության մեջ մարդու վարքի հիմնական կանոններն ու սկզբունքներն են: Յուրաքանչյուր մարդ, երբ ապրում է այլ մարդկանց հետ, պետք է պահպանի կանոնները՝ կայունությունը պահպանելու և զարգացման, աշխատանքի, ուսման համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու համար: Առանց սրա, ոչ մի հասարակություն չի կարող գոյատևել: Իհարկե, ոչ բոլոր առարկաներն են համապատասխանելու այնպիսի պայմանների, որոնց համար խախտողները պետք է պատժվեն: Հասկանալի է նաև, որ յուրաքանչյուր հասարակության մեջ կանոններն ու արժեքները կփոխվեն. Հին աշխարհում կամ միջնադարում դժվար էր պատկերացնել ժամանակակից հասարակության մեջ հայտնված անհատի համար այդ ազատությունները, սահմաններն ու շրջանակները:

Մի շփոթեք բարոյական արժեքները պետության օրենքների հետ. Բոլոր օրենքները ոչ մի դեպքում չեն համապատասխանում այդ չափանիշներին: Բարոյական

արժեքները սովորաբար գալիս են ոչ թե մտքից, այլ սրտից, բայց միևնույն ժամանակ դրանք ստեղծվում են այնպես, որ յուրաքանչյուր մարդ կարողանա հարմարավետ և խաղաղ ապրել իր և այլ մարդկանց հետ:

Շատերը կարծում են, որ բարոյական արժեքները եկել են Աստվածաշնչից, և հենց նրա շնորհիվ է, որ ժամանակակից քաղաքացիները գիտեն և ընդունում են դրանք: Իրականում, այդպիսի արժեքները հնագույն ժամանակներից հասունանում էին մարդկանց հոգում, և Աստվածաշնչի շնորհիվ դրանք հայտնի դարձան և տարածվեցին որպես ճշմարիտ մարդու բարոյական գոյության համար:

Հիմնական բարոյական արժեքներից մեկը սերն է այլ մարդկանց հանդեպ: Սա ոչ թե զգայական կամ սենսիմենտալ սիրո տեսակն է, որը մարդը ունենում է հակառակ սեռի հանդեպ, այլ սեր, որն արտահայտվում է մարդու համար `անկախ սեռից, տարիքից, ցեղից կամ դավանանքից: Այս սերը օգնում է սիրտը բացել մեկ այլ անձի կարիքների և կարիքների համար, ստիպում է ձեզ օգնել նույնիսկ անձանոթ մարդկանց, համակրել նրանց և չարիքներ չանել ուրիշների հանդեպ: Այս սիրո շնորհիվ մարդը բռնություն չի գործադրի իր հարևանի նկատմամբ ` ոչ ֆիզիկական, ոչ էլ հոգեբանական: Նման սեր տալը շատ դժվար է, քանի որ մարդիկ սովոր են մրցել, նախանձել, կռվել ու ատել: Պետք է սովորել սիրել դիմացինին այնպես, ինչպես ցանկացած այլ արվեստ:

Սերը բերում է բարոյական այլ արժեքների, ինչպիսիք են բարությունն ու առատաձեռնությունը: Ամենակարևոր նվերը, որը մարդը կարող է տալ մեկ ուրիշին, իր ժամանակն է: Հետևաբար, այնքան կարևոր է ժամանակ հատկացնել ընտանիքին, ընկերներին և նույնիսկ անձանոթ մարդկանց: Երբեմն ինչ-որ բան նվիրելը շատ ավելի հաճելի է, քան ստանալը: Բարությունը և առատաձեռնությունը սերտորեն կապված են այլ մարդկանց օգնելու կարողության և ցանկության հետ, կարեկցանքով և նշանակում են անձի անտարբերության պակաս:

Ազնվությունն ու խոնարհությունը նույնպես կարևոր բարոյական արժեքներ են, որոնց մասին շատերը մոռանում են: Անկեղծ լինելը այլ մարդկանց հետ և չբացահայտել այն բարի գործերը, որոնք մարդն անում է ուրիշների նկատմամբ, արժանի է հարգանքի: Հենց այս հատկություններն են վերածվում մարդկային ազնիվ վարքի:

Բարոյական արժեքները ներառում են համապարփակ գաղափարներ, կյանքի իմաստ, բարություն, խիղճ, երջանկություն և այլն: Միննույն ժամանակ, բարոյականությունը պետք է հասկանալ որպես հասարակության կանոնների համակարգ և վարքի նորմ, ինչպես նաև շրջապատող իրականության հետ կապված: Դուք չեք կարող լինել բարձր բարոյական անձնավորություն թիմում, և դրանից դուրս անբարոյական: Յուրաքանչյուր անձի համար բարոյական արժեքների առաջնահերթ կարգը անհատական է և կախված է անձնական հատկություններից:

Բարոյական արժեքների հետ կապված հիմնական հասկացություններից մեկը բարու և չարի հասկացությունն է: Բայց պետք է հիշել, որ այդ հասկացությունները կարող են լինել սուբյեկտիվ և հարաբերական, ուստի այն, ինչը մեկի համար կարող է լավ թվալ, մյուսի համար՝ չար:

Բարոյական արժեքների մեկ այլ կարևոր բաղադրիչ են պարտականությունն ու խիղճը: Այս երկու հասկացությունները անքակտելիորեն կապված են միմյանց հետ: Խիղճը՝ անձի պարտականությունը չկատարելու հարցում քննադատաբար գնահատելու մարդու կարողությունն է:

Շարունակելով բարոյական արժեքների թեման՝ ես կցանկանայի նշել այնպիսի մարդկային հատկություններ, ինչպիսիք են պատիվն ու արժանապատվությունը: Այս հասկացություններն արտահայտում են մարդու՝ որպես բարոյական անձնավորության գաղափարը, որը պահանջում է հարգանք իր հանդեպ:

Բարոյական արժեքները հաճախ շփոթվում են բարոյական արժեքների հետ, չնայած դրանք երկու տարբեր հասկացություններ են: Բոլոր բարոյական արժեքները, ի վերջո, կախված են այն բանից, թե ինչն է ձեզ համար լավ և կարևոր, այլ կերպ ասած՝ բարոյական արժեքներն ունեն որոշակի արժեքային կարգավիճակ: Միննույն ժամանակ, բարոյական արժեքների թեմայի շուրջ դատողությունների ձևերն անսահման բազմազան են:

Բարոյական արժեքների օրինակներից մեկը ազատությունն է: Ընտրությունը ազատության գոյության նախապայմանն է: Բայց ընտրությունը զուտ անհատական խնդիր է, որի պարամետրերը սահմանում են անձնական նախասիրություններ: Այսպիսով, պարզվում է, որ բարոյական ազատությունը չի կարող նույնը լինել

յուրաքանչյուրի համար, քանի որ երբեմն նույն իրավիճակներում մարդիկ բոլորովին այլ ընտրություններ են կատարում:

Արժեհամակարգի ձևավորման, կրթության և դաստիարակության գործում լուրջ անելիքներ ունի նաև հայ դպրոցը, որի գերնպատակն է կերտել բարոյական, ազգային արժեքներով օժտված, ազգային նկարագիր ունեցող սերունդ: Այս նպատակն իրագործելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել ու կատարելագործել ոչ միայն հայրենի և համաշխարհային գիտությունների ճյուղերը, այլև մանկավարժության անցյալի ժառանգությունն ու նրա ժամանակակից փորձն ու մեթոդաբանությունը: Յուրաքանչյուր սերունդ ունի իր կատարելատիպը, ըստ որի էլ չափվում են արժեքները ու նպատակները: Սերունդները օղակ են անցյալի ու ապագայի միջև, և ապահովվում է ինչպես տվյալ ժամանակաշրջանին բնորոշ արժեքների հաջորդականությունը և փոխանցումնը հետագա սերունդներին:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այս հետազոտական աշխատանքը շոշափում է մի այնպիսի թեմա, որը անկասկած շատ մեծ նշանակություն ունի : Խոսքը գնում է արժեքային համակարգի ձևավորման մասին: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար 25 հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները: Դպրոցում սովորողները առարկայական ծրագրի շրջանակներում ծանոթանում են հազարամյակների կենսագրություն ունեցող հայկական քաղաքակրթությանը, նրա առաջացման ու զարգացման օրինաչափություններին, ձեռքբերումներին, ստեղծած արժեքներին և համամարդկային նվաճումներին, ինչպես նաև՝ այդ ճանապարհին հայ ժողովրդի դժվարություններին ու կորուստներին: Բարոյական արժեքները ձևավորում են ազգային դիմագիծ, պետականամետ մտածելակերպ, հայոց պետականության դերը համաշխարհային պատմության համատեքստում պատկերացնող, հայոց ազգային և համամարդկային արժեհամակարգը կրող պատասխանատու անձ ու քաղաքացի: Այդ իսկ պատճառով արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում: Յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է իմանա իր անելիքն այստեղ՝ հայրենիքում: Ազգային գաղափարախոսությունը պետք է հուշի սեփական պատմական առաքելությունը, որտեղ ամենակարևորը հայրենիքը սիրելն է իրական սիրով: Հենց այս պատճառով է, որ կրթության հենքը և գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը, իսկ երբ վերանում են արժեքների ձևավորման ազգային և համամարդկային ընդհանրական չափանիշները, և վարքի կարգավորիչ են դառնում իրավիճակն ու պահի նպատակահարմարություն, արժեհամակարգի գոյությունը կամ բացակայությունը դառնում է ազգային-հասարակական կարևորության խնդիր, որովհետև արժեհամակարգը պետք է ձևավորվի ազգային հոգևոր-բարոյական ընդհանրականության հիմքի վրա: